Kāpēc maksāt nodokļus?

Ēnu ekonomikas ietekmējošie faktori Latvijas iedzīvotāju vērtējumos un darbībās

DR. SC. SOC. ANDRIS SAULĪTIS

BICEPS PĒTNIEKS

Valsts pētījumu programma “Ēnu ekonomikas mazināšana ilgtspējīgas ekonomikas attīstības nodrošināšanai” (projekta nr. VPP-FM-2020/1-0005) projekts "Ēnu ekonomikas izpēte Latvijā (RE:SHADE)

Izpratne par nodokļu morāli

- FM: veikt pētījumus par iemesliem, kāpēc fiziskās personas **izvairās** no labprātīgas nodokļu maksāšanas

- Latvijā – un pasaulē – lielākā daļa iedzīvotāju maksā nodokļus

Vai saņem algu aploksnē (pamatdarbā/blakusdarbā)?

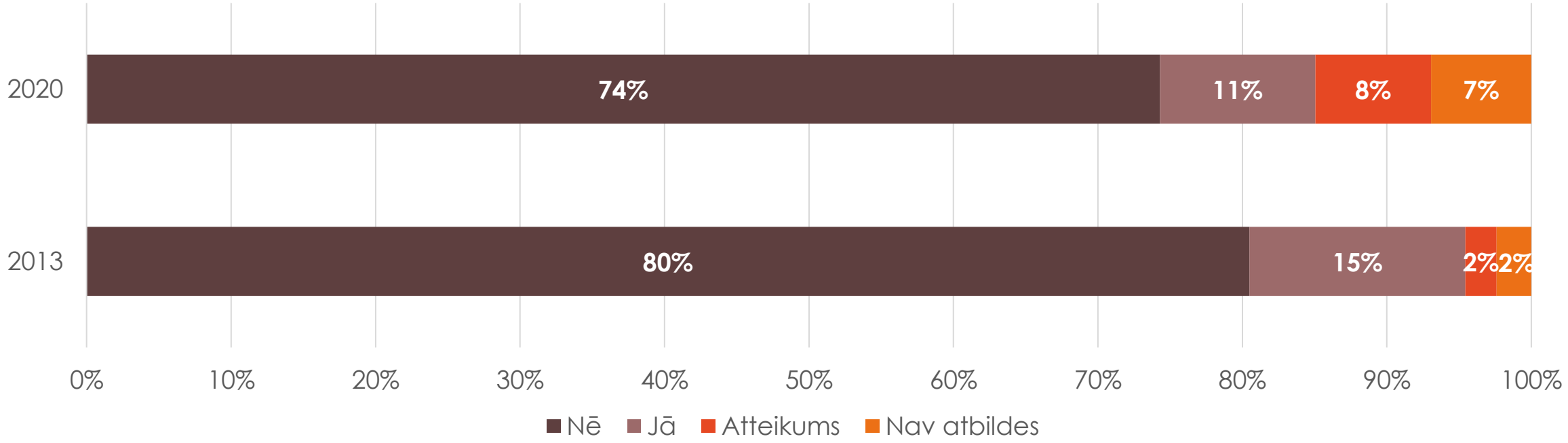

Izpratne par nodokļu morāli

- FM: veikt pētījumus par iemesliem, kāpēc fiziskās personas **izvairās** no labprātīgas nodokļu maksāšanas

- Latvijā – un pasaulē – lielākā daļa iedzīvotāju maksā nodokļus
- Kādi ir iemesli, kāpēc personas **izvēlas labprātīgi maksāt** nodokļus?
- Domāšanas princips: izzināt likumpaklausīgo iedzīvotāju apstākļus un radīt līdzvērtīgus apstākļus tiem, kas šobrīd nemaksā nodokļus
- Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāns vai godprātīgas ekonomikas veicināšanas plāns?

Kā var mainīt apstākļus?

- Individuālā līmeņa izmaiņas: pavirzīšana (nudging)
  - Atgādinājumi
  - Informatīvie pavedieni
  - Izvēles arhitektūra (pēc noklusējuma)
  - Kognitīvo īsceļu radīšana
- Sistēmiskā līmeņa izmaiņas: nodokļu sistēmas un pārvaldes reformas
  - Uzticēšanās
  - Vienlīdzība
  - Taisnīgums

UZTICĒŠANĀS

Nav runa tikai par VID vs. valsts pārvalde

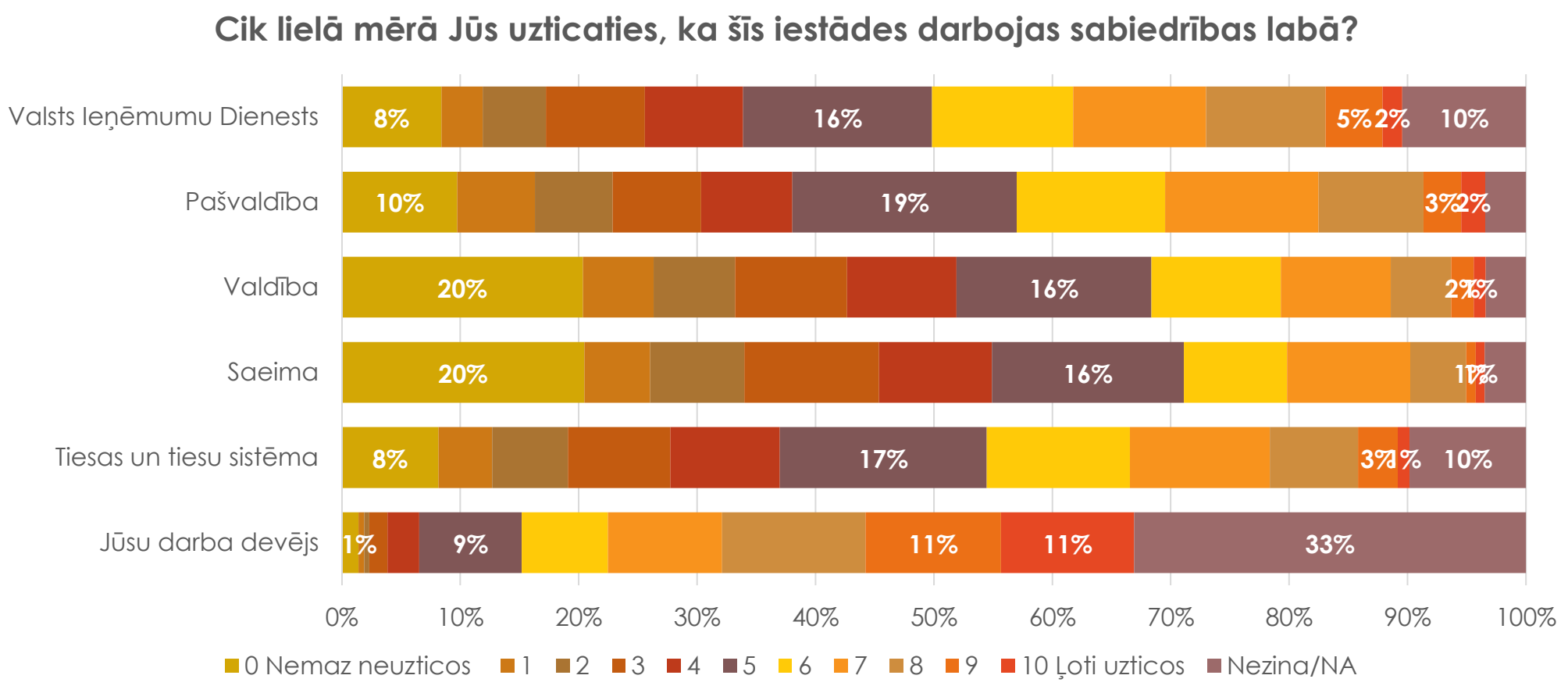

Kā palielināt uzticēšanos?

- «Piedziņas darbs nav un nevar visupirms būt saistīts ar informācijas caurspīdīgumu. Tieši neziņa, vai konkrētie draudi tiks īstenoti, ir absolūti galvenais princips sekmīgam rezultātam […]»
  - Deville, Joe. 2015. *Lived Economies of Default: Consumer Credit, Debt Collection and the Capture of Affect*. London ; New York: Routledge.
- Tieši neziņa rada neuzticēšanos un pat papildus administratīvo slogu nodokļu administrēšanas iestādei
- Ir nepieciešamas investīcijas tehnoloģijās, lai individuāla līmeņa informācija tiktu automātiski sagatavota un nosūtīta, rezultāts – neatkarīgi analizēts, bet secinājumi - adaptēti

NEVIENLĪDZĪBAS MAZINĀŠANA

Vēlmes nesakrīt ar iespējām

- **Mazkvalificēti darbinieki** nav spējīgi aizstāvēt savas intereses un izvēlēties nepiedalīties ēnu ekonomikā
- **Augsti kvalificēti darbinieki** biežāk izjūt pretrunu saistībā ar ēnu ekonomiku un cenšas no tās iziet – tiklīdz viņu drošības sajūta pārsniedz personiski pieņemamu risku robežu
- Atteikšanās no aplokšņu algām rada konkurētspējas risku gan darba ņēmējiem, gan uzņēmumiem
- Alternatīvie nodokļu režīmi un globālā norēķinu sistēma rada priekšnosacījumus ēnu ekonomikai

baltic international centre for economic policy studies
VPP Valsts pētījumu programma

Kā palielināt godprātīgu ekonomiku?

- Godprātīgas ekonomikas informatīvajās kampaņās uzsvērt individuālos ieguvumus
  - Nepieciešama iespēja veikt individuālas informācijas automatizētu apstrādi!
- Iepirkumos ieviest alternatīvas otrās zemākās cenas izsoles principu
  - Novērš izmisīgu vairāksolīšanu
- Mazināt atšķirības nodokļu slogā starp dažādiem nodokļu režīmiem

Nodokļu reformas rezultāts

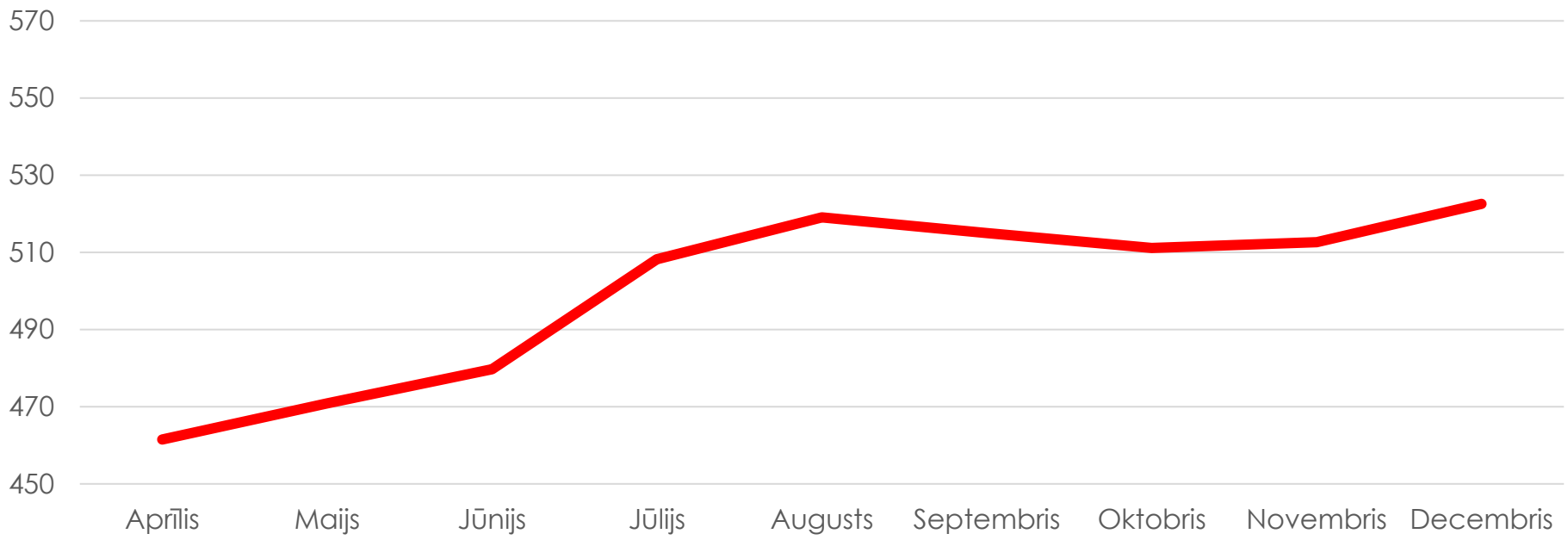

mana balss.lv

Izveidot jaunu iniciatīvu

Skatīt visas iniciatīvas

Meklēt

LATVISKI | РУССКИЙ

Iniciatīva ir iesniegta Saeimā

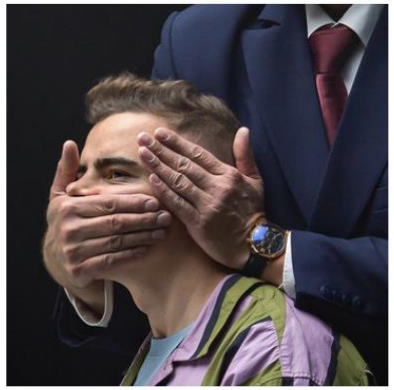

PĀRSTĀVIS: JŪLIJA KOVA
PUBLICĒTA: 28. JUN (2021)

PAR 2021.GADA NODOKĻU REFORMAS ATCELŠANU

Iniciatīva tiks iesniegta **Latvijas Republikas Saeimā**

10'000

PARAKSTĪT

17'250

JAU PARAKSTĪJUŠI 17'250

PALĪDZI SAVĀKT VĒL

2021. gads sākās ar kārtējo jauno nodokļu reformu, kad tika veikti grozījumi trīs galvenajos nodokļu likumos: "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli"(IIN), "Par valsts sociālo apdrošināšanu"(VSA) un Mikrouzņēmumu nodokļu likumā. Šī

Vai var mazināt nevienlīdzību ar diferencētu minimālo algu?

- Pasaulē ir piemēri, kur valsts ietvaros pastāv diferencēta minimālās alga, lai tās līmenis atbilstu darba ražīgumam un veicinātu godprātīgu ekonomiku
  - Bulgārijā noteikta nozaru un profesiju minimālās ienākumu likmes
  - Ungārijā noteikti atšķirīgi minimālās un kvalificētās algas līmeņa zemākie sliekšņi
- Alternatīva iespēja ir nozaru vienošanās par minimālās algas līmeni
  - Taču tā ne vienmēr ir iespējama katras nozares specifisko īpatnību dēļ
  - Pilnībā nespēj aizvietot valsts regulējumu minimālo algas līmeņu noteikšanā

Vidējā alga nozarēs: reglamentētās profesijas Latvijā

- Kopumā 148 profesijas un nepilni 72 000 nodarbināto
- Vairums saņem vairāk nekā minimālo algu
- Paaugstinot visām reglamentētajām profesijām minimālo algu līdz, piemēram, 700 eiro mēnesī, tas šobrīd skartu vien aptuveni 3,700 nodarbināto
- Taču tam būtu pievienotā vērtība attiecībā uz vienlīdzību un veicinātu godprātīgu ekonomiku

Ne visās profesijās ir problēmas

Reglamentētā profesija	Nodarbināto skaits	Zemākā decile (10% no strādājošajiem)	Mediāna (puse no strādājošajiem)
Skaistumkopšanas speciālists	166		
Sporta treneris	1804		
Apsardzes darbinieks	3135		
Veterinārārsts	411		
Arhitekts	794		
Būvdarbu vadītājs	2693		

Ne visās profesijās ir problēmas

Reglamentētā profesija	Nodarbināto skaits	Zemākā decile (10% no strādājošajiem)	Mediāna (puse no strādājošajiem)
Skaistumkopšanas speciālists	166		€ 1065
Sporta treneris	1804		€ 1723
Apsardzes darbinieks	3135		€ 704
Veterinārārsts	411		€ 1439
Arhitekts	794		€ 1765
Būvdarbu vadītājs	2693		€ 1920

Ne visās profesijās ir problēmas

Reglamentētā profesija	Nodarbināto skaits	Zemākā decile (10% no strādājošajiem)	Mediāna (puse no strādājošajiem)
Skaistumkopšanas speciālists	166	€ 554	€ 1065
Sporta treneris	1804	€ 939	€ 1723
Apsardzes darbinieks	3135	€ 577	€ 704
Veterinārārsts	411	€ 714	€ 1439
Arhitekts	794	€ 860	€ 1765
Būvdarbu vadītājs	2693	€ 946	€ 1920

TAISNĪGUMS

Netaisnīguma izjūta ir pieaugusi

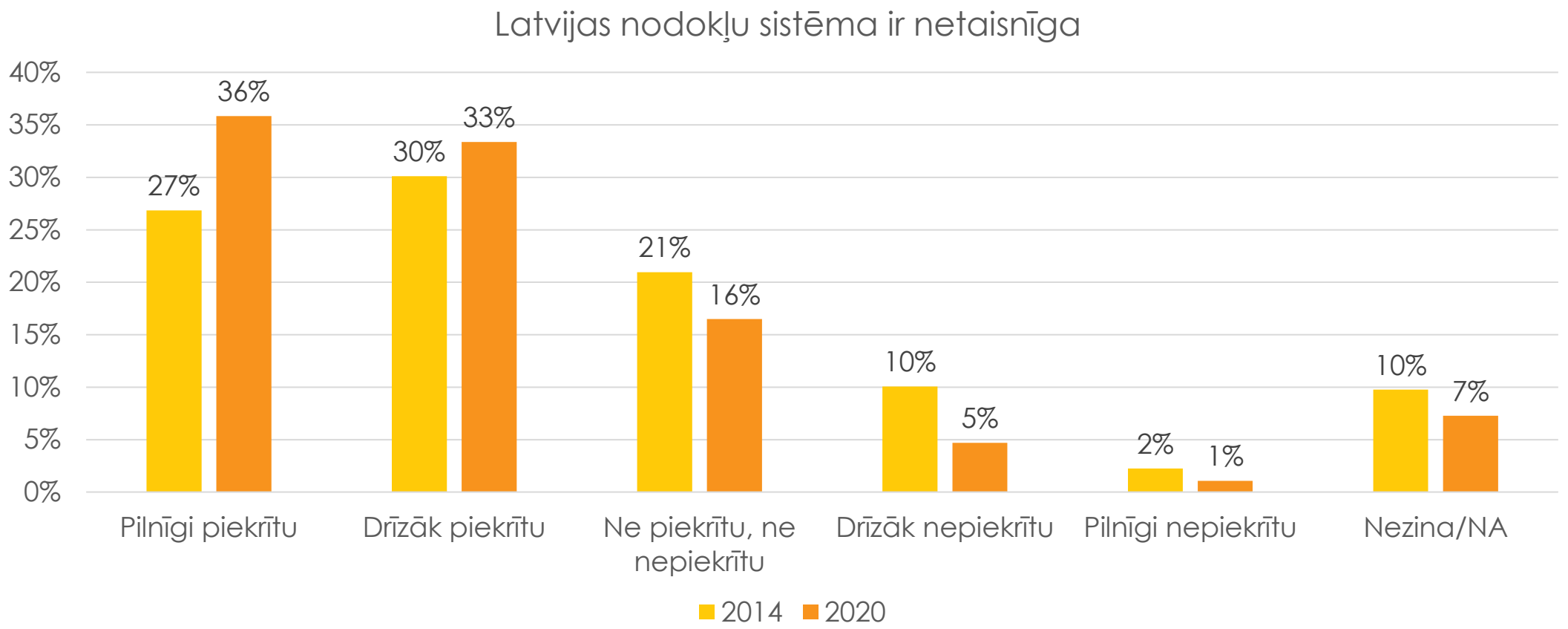

Kāpēc mantojuma nodoklis?

«Šī ir ļoti marginmāla lieta, un tā neļaus mums problēmu atrisināt, bet tā ir politiski uzlādētā lieta, kas novērstu uzmanību no lietām, kas būtu risināmas.»

/Uldis Rutkaste, Latvijas Bankas Monetārās politikas pārvaldes vadītājs

(Delfi, 28.05.2021)/

Mantojuma/dāvinājuma nodoklis: absolūtā izteiksmē

- Latvijā mantojumu saņēmušas 13% mājsaimniecību (MFPA aptauja)
- Visbiežāk mantojumā – tāpat kā dāvinājumā –saņemts nekustamais īpašums (74% gadījumu)
  - Pēdējo trīs gadu laikā Latvijā notikusi 122 227 mantoto īpašumu pārrakstīšana
- Nodevas likme svārstās no 0.25% līdz 7%
- Pēdējo trīs gadu laikā iekasēts vidēji €140 000 gadā
  - Vidēji €150 par īpašumu (neskaitot notariālās izmaksas)
- Ja minimālā nodeva būtu 5% = +€11 000 000 gadā

Mantojuma/dāvinājuma nodoklis: relatīvā izteiksmē

Edgars Pastars
@E_Pastars

Teorētiski pareiza, bet praktiski ačgārna doma. Nav nekāda ilgi krāta kapitāla. Posts un okupācija. Turklāt mantojumus daudzi nesakārto, faktiski pieņem valdījumā. Šis vēl vairāk atstās pamestas mantas. Stipri pāragri Latvijai.

Translate Tweet

LSM ziņu portāls @lsmlv · May 11, 2021
OECD: nevienlīdzību varētu mazināt ar augstāku mantojuma nodokli. lsm.lv/raksts/zinas/e.

9:06 PM · May 11, 2021 · Twitter for Android

Mantojuma/dāvinājuma nodoklis: relatīvā izteiksmē

- Vai OECD secinājumi un rekomendācijas var tikt attiecinātas uz Latviju/Austrumeiropu?

Mantojuma/dāvinājuma nodoklis: relatīvā izteiksmē

Edgars Pastars
@E_Pastars

Teorētiski pareiza, bet praktiski ačgārna doma. Nav nekāda ilgi krāta kapitāla. Posts un okupācija. Turklāt mantojumus daudzi nesakārto, faktiski pieņem valdījumā. Šis vēl vairāk atstās pamestas mantas. Stipri pāragri Latvijai.

Translate Tweet

LSM ziņu portāls @lsmlv · May 11, 2021
OECD: nevienlīdzību varētu mazināt ar augstāku mantojuma nodokli. lsm.lv/raksts/zinas/e.

9:06 PM · May 11, 2021 · Twitter for Android

Mantojuma/dāvinājuma nodoklis: relatīvā izteiksmē

- Vai OECD secinājumi un rekomendācijas var tikt attiecinātas uz Latviju/Austrumeiropu?
- No ziņojumā apskatītajām valstīm Latvijā ir ceturtā augstākā (aiz ASV, Nīderlandes un Dānijas) bagātību koncentrācija bagātāko mājsaimniecību vidū
- Latvijā 10% bagātāko mājsaimniecību pārvalda vairāk nekā 60% no visas bagātības
- 2017. gadā no desmit Latvijas bagātākajiem uzņēmējiem zem 30 vien četri ir izveidojuši uzņēmumus pašu spēkiem
  - Pārējie seši tos ir mantojuši vai pārņēmuši no saviem vecākiem

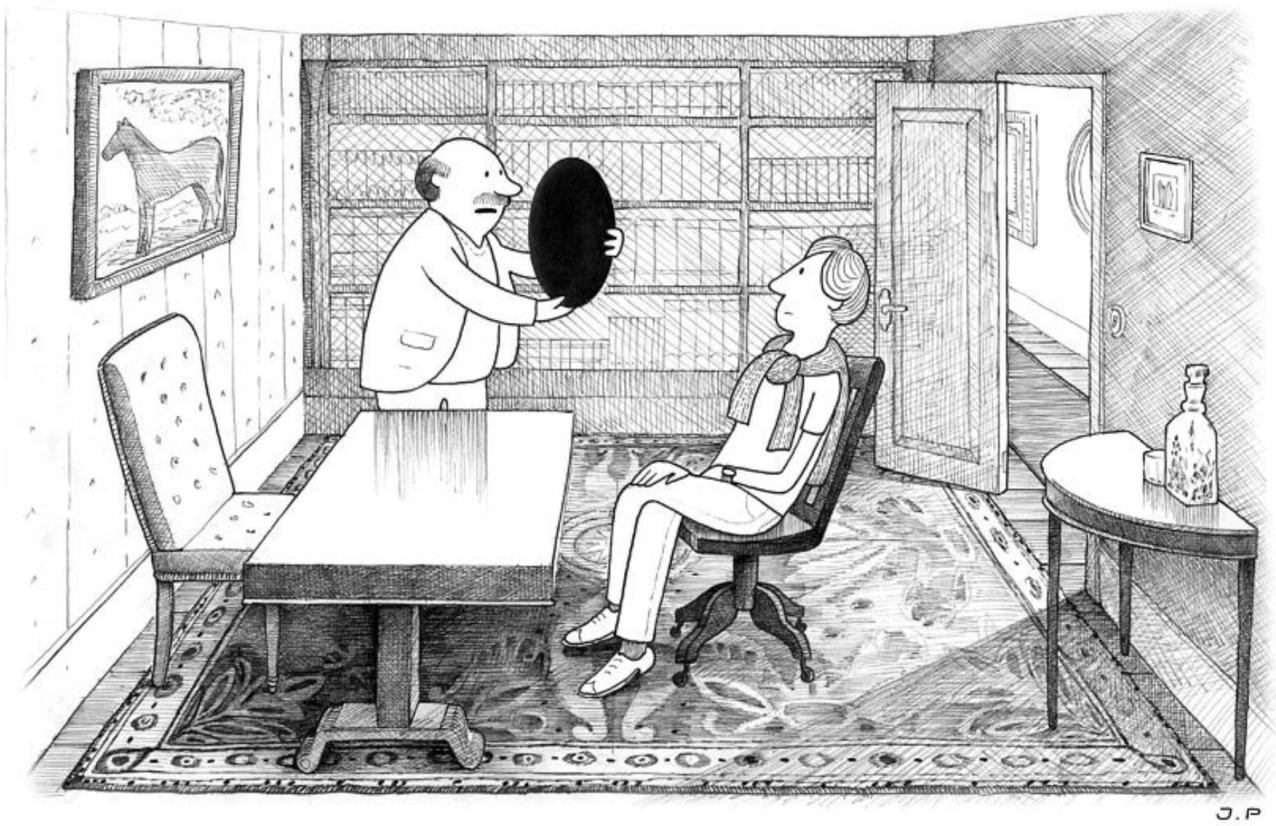

Son, this precious tax loophole was passed down to me from my father, who received it from his father, and now you must guard it with your life!

/Julia Leigh and Phillip Day, *New Yorker, Nov 30, 2020*/

12. IKGADĒJĀ ĒNU EKONOMIKAS KONFERENCE